

de schouw

vereniging 'vrienden van de hoge veluwe'

INHOUD

- 81 Het eerste wild kwam per Balkanexpress ... W.H. Borst
84 Educatieve mogelijkheden op De Hoge Veluwe
Causerie Mevr. L.J.M. Laarman-Hageraats
88 Spanningsveld tussen natuurbehoud en openlucht recreatie
Causerie Ir. C.J. Stefels
92 Het Instituut voor Natuurbeschermingseducatie (IVN)
94 Oproep oudere foto's Hoge Veluwe
95 De Fotowerkgroep ..... A. Berends
97 Winter Jeugd Hoge Veluwedag
98 Planologie voor de Veluwe
Verslag lezing P.L. van Steenveldt
102 Het bomenfonds boekt succes
103 Contributie per acceptgirokaart
Oudejaarswandeling op vrijdag 28 december 1979
Verslag Jeugd Hoge Veluwedag ..... Ilse van Cooten
Bericht van een jeugdlid ..... Hidde Coebergh
De milieudag ..... Arjan van Dijk
-

de schouw

Orgaan van de Vereniging 'Vrienden van De Hoge Veluwe'

Redactie:

Mevrouw W.M.C. Vogelzang-Gieske, W.H. Borst, W.H. Die-
mont, J. van der Schoor, met medewerking van De Fotowerk-
groep.

Alle correspondentie aan: Redactie van De Schouw, Wildernis-
laan 49, 7313 BD Apeldoorn.

Overname uit de inhoud van dit tijdschrift is alleen toegestaan
met toestemming van de redactie en onder vermelding van de
bron.

Foto omslag:
A. Berends

Het eerste wild kwam per Balkanexpress

door W. H. Borst

Midden in de boomgaard van hun boerderij had Helène Kröller-Müller een klein Veluws huisje, „Het Klaverblad”, laten bouwen. Het bevatte één grote woonkamer met wit gepleisterde wanden en er hing, net als bij de „Aardappeleters” van Van Gogh, een petroleumlamp boven de tafel. Tegen de binnenmuur was een open vuur, waarboven een koperen ketel hing.

Naast dit woonverblijf was een kleinere kamer, die als werkkamer gebruikt werd en tenslotte was er een klein keukentje met een kolenfornuis.

Dit huisje, op het erf van hun boerderij in de Harskamp, was de eerste nederzetting van het echtpaar Kröller-Müller op de Veluwe. Het was ook het begin van hun roemrucht „Veluws avontuur”.

Anton Kröller had zijn militaire diensttijd als huzaar in Amersfoort vervuld. Door de vele ritten te paard, die hij in zijn diensttijd over de Veluwe had gemaakt, was er bij hem een toenemende belangstelling voor de eideloze zand- en heidevlakten van dit gebied ontstaan.

Na zijn diensttijd kwam hij, nu in gezelschap van zijn vrouw, regelmatig terug om er lange tochten te paard te maken.

Het echtpaar was zo op de Veluwe gesteld, dat zij in 1909 besloten tot het kopen van een boerderij bij Harskamp. Hoewel het boerenbedrijf in beheer werd gegeven bij de Heide-maatschappij, bood deze aankoop wèl de gelegenheid tot het bouwen van een huisje dat Helène de naam „Het Klaverblad” had gegeven.

Het oppervlak van het gekochte land was niet onaanzienlijk, maar toch onvoldoende om er de jacht op grof wild te beoefenen. Anton ging daarom vaak met Gustaaf, de

jongste broer uit het gezin Müller, naar het Sauerland om daar met vrienden en zakenrelaties te jagen.

In de buurt van Essen had de familie Müller een landgoed dat grensde aan een haast even groot gebied van de Fürst von Bellenberg. Het gezamenlijk oppervlak van deze terreinen bedroeg ruim 5000 ha, groot genoeg om er de jacht op grof wild te beoefenen. Door Anton's drukke werkzaamheden in Rotterdam werd de afstand tot het Sauerland een toenemend bezwaar.

Voor jagen bleef steeds minder tijd over.

Hij besloot daarom tot het verwerven van een jachtgebied op de Veluwe. De eerste aankoop — in 1909 — bestond uit een vrij groot bosperceel, dat van de Heer Siczek gekocht werd en nog steeds de naam van de oorspronkelijke eigenaar draagt.

Met grote voortvarendheid werd vervolgens het gehele gebied van De Hoge Veluwe aangekocht. Door chronische tijdnood geplaagd had Anton zijn zwager Gustaaf met de aankoop van deze terreinen belast. In 1913 werd Gustaaf tijdens een verblijf in Berlijn ernstig ziek. Na enige tijd kon hij voor herstel naar Merano gaan, maar hij stierf daar nog hetzelfde jaar. De aankopen werden toen door Anton voortgezet en in 1917 voltooid. In de tijd van zeven jaar was het gehele gebied van De Hoge Veluwe aangekocht.

In die dagen was er op de Veluwe nagenoeg geen wild aanwezig. Na het verwerven van het terrein diende dus gezorgd te worden voor het invoeren van wild.

Om te voorkomen dat het pas verworven wild een beter heenkomen zou zoeken op de akkers van de omliggende boerderijen, was het noodzakelijk het terrein eerst van een stevige afrastering te voorzien.

De enige smid die Hoenderloo in die tijd rijk was, kreeg de opdracht het gehele terrein van een zodanige afrastering te voorzien, dat het wild binnen de grenzen van het gebied zou blijven.

Gedurende zijn hele leven had de smid van Hoenderloo slechts afrasteringen aangelegd die de Hoenderlose kippen binnen het erf moesten houden.

Nu moest hij een hek aanleggen dat tegen een flink stootje bestand was, ruim twee meter hoog was en bovendien vele kilometers lang!

Wie in die tijd levend wild voor zijn landgoed zocht, kwam terecht in de Oostenrijk-Hongaarse Monarchie, waar Karl von Baden-leben groothandelaar in deze artikelen was. Hij was in staat het wild, kersvers uit de wildbaan, in elke gewenste hoeveelheid te leveren.

In Hongarije en Roemenië werd het daartoe met netten, die een lengte van minstens 300 meter hadden, gevangen. Drug-geweren of pistolen waren toen nog niet uitgevonden. Het zo gevangen wild werd per trein naar Nederland gebracht.

Op een klein stationnetje in de Hongaarse puszta werden 60 herten en 20 wilde zwijnen ingeladen. Ieder hert of zwijn werd in een eigen kist naar ons land vervoerd. Enkele dagen later kwam deze karavaan op het langgerekte stationnetje van Stroe aan.

Er was gedurende de gehele reis een verzorger in de trein aanwezig. Veel had hij niet te doen, want de grote nerveusiteit van de dieren verhinderde hen gedurende de reis enig voedsel te gebruiken of een slok water door hun keel te krijgen.

Vanaf het militaire station Stroe werden de kisten met paard en wagen snel naar Hoenderloo gereden.

Voor invoer van vee, dus ook van wild, in het Koninkrijk der Nederlanden was toen, evenals thans, een verklaring van goede gezondheid noodzakelijk.

De plaatselijk veearts te Hoenderloo Dokter

A. was bij de aankomst van de dieren in zijn dorp aanwezig. Hij moest de officiële verklaringen afgeven, alvorens de dieren op Nederlands grondgebied losgelaten mochten worden.

Eerst werden de herten gekeurd.

In Hongarije had men, om het vervoer te vereenvoudigen, alle geweien boven de onderste tak afgezaagd. Deze afgezaagde geweien waren aan de binnenkant van de kisten vastgespijkerd.

De veearts liet het luik van elk der kisten door zijn oppasser iets optillen, zodat er een smalle lichtspleet in de kisten viel. Na een blik naar binnen geworpen te hebben, werden de gezondheidsverklaringen geschreven en aan de autoriteiten overhandigd.

Na de herten kwamen de zwijnen aan de beurt.

Toen de veearts voor het eerst oog in oog met een flinke keiler stond, sprong hij verschrikt terug en stotterde: „Ja, ja, ja, ik het al gezien”. Het was de éérste keer dat deze veearts herten en zwijnen van zo dichtbij in levende lijve zag.

Na de visitatie werden de kisten in de schaduw gezet om de dieren wat op hun gemak te laten komen.

In de schemering, toen alle nieuwsgierigen vertrokken waren, werden de kisten behoedzaam geopend, om de dieren hun vrijheid terug te geven. Na enig dralen verlieten ze hun tijdelijk verblijf, om aarzelend in de bossen te verdwijnen.

Anton Kröller had een kapitale aankoop gedaan. De kosten van deze 60 herten en 20 zwijnen bedroegen: \$ 62.000. Het duurste exemplaar was een twaalf-ender die 12.000 gulden had gekost.

Reeën konden uit eigen land verkregen worden. Voor 100 gulden per exemplaar kreeg men toestemming deze dieren op een landgoed in de buurt van Appelscha te vangen. Kisten en lange netten werden op boerenwagens naar het noorden gereden. Deze expeditie vond in het hartje van de winter plaats, omdat in dit jaargetijde de reeën, in

verband met de dan bestaande voedselschaarste, zich het beste lieten vangen. Vroeg in de morgen konden de reeën één voor één in de netten gevangen worden. Daarna werden ze op de meegebrachte boerenwagens naar Hoenderloo vervoerd. Aan de 60 herten en 20 wilde zwijnen konden nog 20 reeën toegevoegd worden. Deze aankoop van 100 dieren was de eerste, maar ook de grootste aankoop van wild ooit voor De Hoge Veluwe gedaan. Natuurlijk is later nog menigmaal wild ingevoerd om het bloed te verversen, maar nimmer in die omvang als destijds is geschied. Die eerste honderd exemplaren mag men met recht de stamouders van het huidige wild noemen.

Educatieve mogelijkheden op De Hoge Veluwe

L. L.-H.

Iedere I.V.N.-gids weet natuurlijk in alle mogelijke terreinen educatieve mogelijkheden te vinden, of hij nu aan het strand is, in het bos of in de stad. Maar De Hoge Veluwe biedt veel meer.

Als we denken aan de gidsencursus die we gevolgd hebben en we herinneren ons wat Westhof vertelde over de indeling in natuurlijke-, bijna-natuurlijke-, half-natuurlijke- en cultuurlandschappen, dan kunnen we op De Hoge Veluwe wel zien dat de bijna-natuurlijke landschappen hier behoorlijk aanwezig zijn. Het mooie is dat we die landschappen vanaf hun eerste stadium kunnen volgen.

Ik wilde u in gedachten meenemen op een wandeling en dan sprongsgewijs over alle gebieden gaan die hier op De Hoge Veluwe zijn.

I.V.N.-leden op bezoek bij H.V.-Vrienden

Op 8 september bezochten 500 I.V.N.-leden De Hoge Veluwe om daar hun jaarlijkse buitendag te vieren.

Als gastheer trad het bestuur van uw Vereniging op.

's Morgens werden causerieën gehouden door ons lid Mevr. L.J.M. Laarman-Hageraats en door de Directeur van De Hoge Veluwe Ir. C. Stefels.

's Middags waren er wandelingen in het Park, het Observatiebos, het Bezoekerscentrum en het Museum Krölller-Müller, waarvoor onze Vereniging 20 gidsen in het veld bracht.

De dag kenmerkte zich door een bijzonder plezierige sfeer.

Van de gehouden causerieën geven wij u in dit nummer van de Schouw een verslag, terwijl in een derde artikel de doelstellingen van het I.V.N. uiteengezet worden.

Vanaf het pure stuifzand waar alleen de wind wat ribbels in getrokken heeft, zien we dit zand geleidelijk aan vastgelegd worden door buntgras met zijn dikke wortelbundels, de zandzegge die een mooi weefsel maakt met zijn uitlopers, de korstmossen en de mossen. Als we dan een klein eindje verder lopen, zien we in het vastgelegde stuifzand de berken en de eiken, de biotoop van het eikenberkenbos, dat op De Hoge Veluwe thuis hoort. Je vertelt aan je publiek, dat alles wat op het ogenblik dennenbos is, vroeger stuifzand geweest is en dat dat stuifzand gekomen is door de menselijke activiteiten vroeger. Ze krijgen dan misschien een beetje een idee wat een onmetelijke ruimte het stuifzand vroeger ingenomen heeft.

Dan zie je in dat stuifzand, vooral als het wat vochtig is, de prenten van vogels, van

konijnen, van reeën, herten, zeker ook wel van de vos, misschien van een das. Ga dan met je publiek eens op de grond zitten, bij voorkeur aan de rand van het stuifzand waar een bos begint en laat de mensen luisteren! Luisteren naar de vogels: verschillende mezensoorten, een boomkruiper, boomklever, leeuweriken, een wulp misschien, het lachen of roffelen van een specht. Je ziet in de lucht een buizerd cirkelen en als je heel stil bent hoor je ook de insecten zoemen en knispelen, helaas dit jaar ook het heidehaantje. Tik maar eens tegen zo'n heidetakje aan, dan hoor je ze al op de grond vallen.

Heerlijk om leden van een huisvrouwen- of personeelsvereniging, die een dagje uit zijn, zo stil te krijgen dat ze allemaal luisteren!

Je komt ook op de vochtige hei. Daar ontdek je veenmos en bulten van het pijpe-strootje. Laat de mensen daar eens overheen lopen, juist de stadsmensen. Laat ze eens echt voelen wat natuur is door van de ene pol op de andere te moeten stappen, vooral de jongelui, ook de jongens, met hoge hakken onder hun moderne laarzen. Dat vind ik ook een manier van educatie.

Je komt in de vochtige hei ook allerlei bijzondere dingen tegen: zonedauw, gentiaan, beenbreek, orchideeën. Of je dat moet laten zien hangt natuurlijk heel erg van je gezelschap af.

Net zo goed als dat stuifzand en die hei een gevolg zijn van menselijke beïnvloeding, kom je nog veel meer menselijke invloeden tegen. Op een gegeven moment zullen enkele pientere deelnemers zeggen: Hè, hoort hier wel een kastanje thuis? Hoort hier de linde of de esdoorn? Dan kom je al gauw over de vroegere bewoning van De Hoge Veluwe te spreken, want deze bomen zijn eigenlijk nog restanten van de begroeiing rond boerderijen die hier vroeger gestaan hebben. Laat je publiek eens zelf onderzoeken wat ze aan menselijke invloeden kunnen vinden. Dan komen ze bij een plek waar plaggen gewonnen zijn die voor de potstal gebruikt werden en vinden ze karresporen die nog heel lang herkenbaar zijn in een terrein; zelfs de sporen

van de oude hessenwegen zijn nog terug te vinden. Ze vinden een vage begrenzing van een akker en ook nog akkerplanten (door het weer inzaaien in het observatiebos zijn die akkerplanten weer een klein beetje verspreid).

Helaas ook als gevolg van de mensen vindt je brandnetels, pitrus en breedbladige weegbree.

Een spaartelgenbos brengt de verhalen los over de oude eikehakhoutbossen en hoe de eekschillers de hele zomer over de Veluwe trokken met vrouw, kinderen en de geit en overnachtten in een plaggenhut (te zien bij het observatiebos).

In het zuidelijk deel van De Hoge Veluwe trekken de wild- en grenswalletjes onze aandacht. Deze dienden tot bescherming tegen de schapenvraat, om de schapen tegen wolven te beschermen of gewoon om een akker te begrenzen.

Dan kun je er de vrolijke noot in brengen door een paar heren over de walletjes te laten lopen (niet alleen Amsterdam heeft walletjes). Succes verzekerd!

Maar niet alleen de vroegere Veluwemensen hebben hier hun invloed uitgeoefend. Helaas wordt de stilte ook wel verstoord door het gebruik van helicopters of vliegtuigen van de vliegbasis Deelen of de schietoefeningen van Harskamp.

Dat is dan een grote teleurstelling. Maar zo horen wij als gids meer opmerkingen, zoals: Veel autowegen en fietspaden; en veel afrasteringen; en „Dat is toch niet natuurlijk“! De verdeling in zuidelijk gebied met reeën, de wildbaan met herten en het noordelijk gebied met de zwijnen is ook niet natuurlijk. („Zelfs de zg. wilde dieren worden in ons land in hokjes geplaatst.”)

Teleurstelling is er over de voederplaatsen en de wildkansel („net een hertenkamp“, „net T.V.”).

Aan de andere kant zijn er vaak te hoge verwachtingen over het zien van wild.

Een persoonlijke opmerking wil ik hierbij

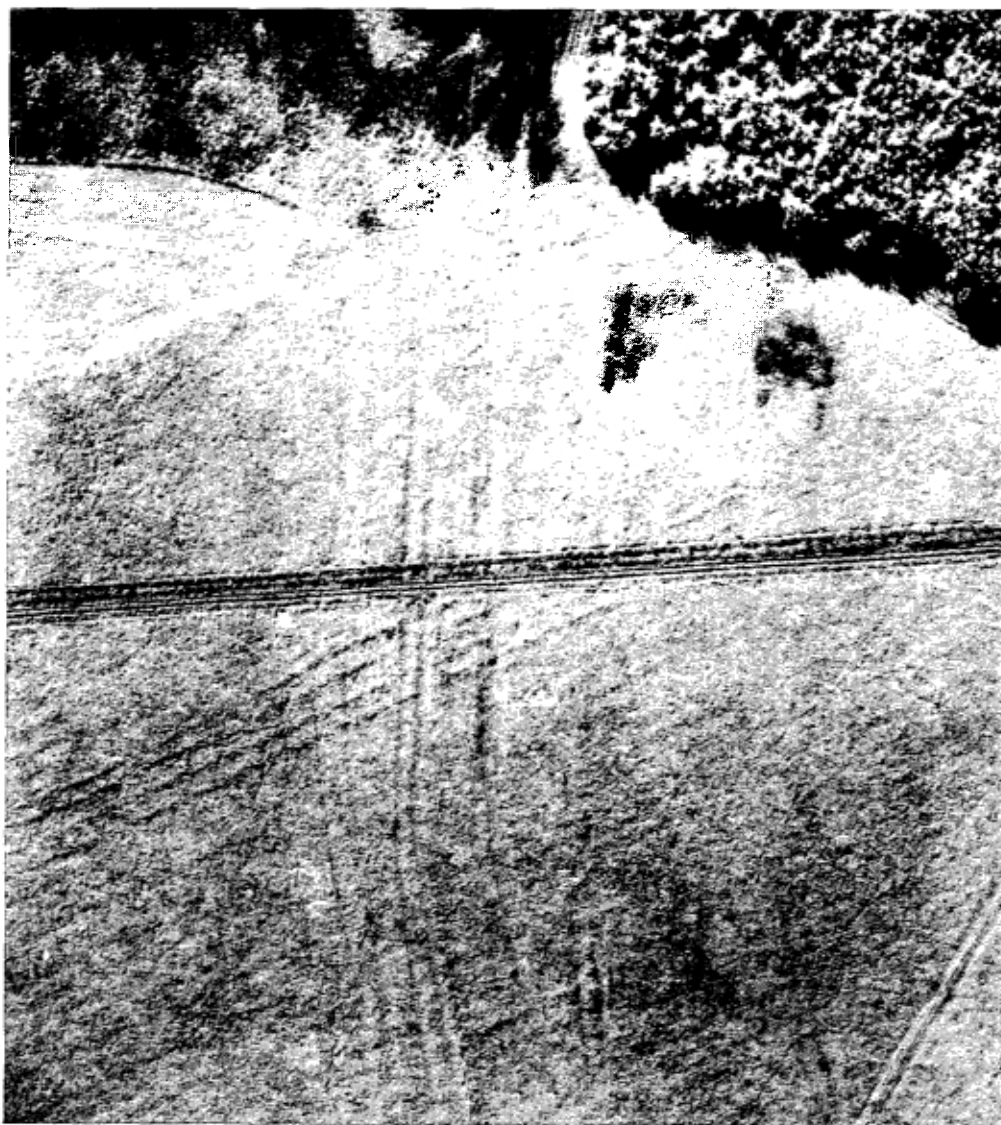

Foto: P. Quadflieg

Wegen blijven zichtbaar, ook als ze niet meer gebruikt worden.

Op de luchtfoto (infra-rood, zwart-wit) zien we een veld met pijpestrootje, wat donkergetinte struikheide en een stuk bos op Oud Reemst. Te zien zijn twee bestaande wegen. Loodrecht op de weg die de foto doorsnijdt, zien we eeuwenoude karresporen die horen bij een Hesseweg die over de Vehuwe liep.

Dwars over de foto is nog een min of meer regelmatig patroon te zien, dat mogelijk veroorzaakt is door machinaal maaien.

nog wel even kwijt: Die wildkansel hoeft van mij niet!

Als ik in het veld dennekegels vind die wijzen op een spechtensmidse of de eettafel van een eekhoorn; als ik vraat- of veegsporen aan bomen of takken zie waaruit de aanwezigheid van herten of zwijnen valt af te leiden; als ik zoelplaatsen van zwijnen of prenten van een konijn vind of uitwerpselen en wildwissels ontdek, dan leeft voor mij het aanwezig wild veel meer dan wanneer ik bij het Bosje van Staf of op de wildkansel de herten zit aan te gapen, die het voor hen klaargelegde voer opeten. Voer, dat soms nog na afspraak op een bepaalde tijd wordt gebracht, rekening houdend met de aankomst van de groep met een I.V.N.-gids!

Maar goed, dat is dan een beetje ter discussie.

Uiteindelijk brengt iedere I.V.N.-gids zijn interesse mee en brengt deze het beste over aan het publiek.

Waarom is het hier droog en daar nat?

Waarom hier dennenbos en daar loofhout? Hier zand en daar leem.

Je vindt stuwwallen, uitgestoven laagten en opgestoven richels.

Je ziet overal dood hout liggen, gelukkig! Want dat is een pracht manier om als gids de relatie tussen de afbraak van het hout, de paddestoelen, de insecten en de vogels te laten zien.

De mensen kunnen daar zelf aan het ontdekken gaan, zelf relaties opsporen en herhalen wat eerder is verteld.

De natuur aan den lijve voelen door overal dwars doorheen te sjouwen, daar hebben we het al over gehad. Dat kan en mag hier op De Hoge Veluwe.

U gaat vanmiddag ook De Hoge Veluwe aan den lijve ervaren met I.V.N.-gidsen, die de weg hier kennen. Ik hoop dat u er evenveel van geniet als wij iedere keer weer doen en ik wens u een prettige en leerzame middag.

Spanningsveld tussen natuurbehoud en openluchtrecreatie

Ir. C.J. Stefels

Over de relatie tussen het publiek en de natuurterreinen wil ik graag een aantal opmerkingen maken.

Ik moet mij bij dit onderwerp beperken tot grote terreinen die aantrekkingskracht uitoefenen op het publiek; wat ik zeg mag niet worden toegepast op elk natuurterrein in Nederland.

Om te beginnen gaan we terug naar de vijftiger jaren. Ik geloof dat wij allemaal nog wel in herinnering kunnen roepen de stormachtige ontwikkeling van de recreatie gedurende de daarop volgende twintig jaar en de daarbij behorende, toenemende belangstelling voor de natuur in het algemeen.

Wat was de uitgangssituatie? Het was het bestaan van de natuurgebieden kort na de oorlog, toen het gebruik daarvan door de recreatie nog weinig of niets voorstelde.

De vloedgolf van de recreanten had allerlei oorzaken — motorisering — meer inkomen — vrije tijd, u kent dat wel. De terreinen waren daarop bepaald niet ingericht en de beheerders waren daar ook bepaald niet op ingesteld. In 1950 waren er geen wandelroutes, nauwelijks voorzieningen, geen voorlichting, geen borden of brochures, geen bezoekerscentra, geen zônering. Dat woord moest toen nog worden uitgevonden. Er waren ook geen rustgebieden en er was geen personeel. Wat was het gevolg, toen die botsing kwam? Het gaf slijtage van de terreinen, onrust en daardoor conflictsituaties en het ontstaan van afweerreacties, veelal in het begin in de vorm van: de recreant dat is de grote boosdoener. Nu zijn conflictsituaties altijd het gevolg van botsende doelstellingen. De terreinbeheerder gaat uit van het behoud van de natuur en het behoud van de nodige

rust. Daarvoor is het noodzakelijk dat het terrein zodanig door het publiek wordt gebruikt dat het in stand wordt gehouden. Er mag geen sprake zijn van blijvende schade. Momenteel zijn er veel terreinen die op die doelstelling redelijk ingericht zijn.

Wat zag die beheerder na enige tijd? Hij zag slijtage, vervuiling en er was onrust. Wat wil de recreant? Hij wil het terrein verkennen, van mooie plekjes genieten, fotograferen, fietsen, paardrijden, autorijden. De recreant in het algemeen zorgt vaak ongewild en door onvoldoende kennis, soms door een egoïstische instelling, dat maatregelen die niet prettig overkomen toch nodig zijn. Maar zelfs indien het terrein behoorlijk is ingericht en de infrastructuur goed is en we allemaal model-recreanten zouden zijn, dan nog, dacht ik, dat er voor zeer aantrekkelijke gebieden beperkingen nodig zijn. Die beperkingen komen zoals veelal voort uit aantalsproblemen. Eén man in het terrein mag doen en laten wat hij wil, dat geeft eigenlijk niets. Of hij daar een kuil graaft of een tak afbreekt, een bloem plukt, dat maakt niets uit. Maar als dat er honderdduizend zijn — en we hebben er hier op De Hoge Veluwe vijfhonderdduizend per jaar — dan begrijpt u dat deze aantallen het nodig maken om regels te stellen. Helaas is het dan zo dat er bepaalde beperkingen moeten komen, ook het wild heeft rust nodig. Een enkeling verstoort het wild niet, maar wanneer men overal kan lopen, is het met de rust afgelopen. Er zijn dientengevolge tegenstrijdigheden ontstaan. Enerzijds mag je weinig of niets, je mag bepaalde gebieden niet betreden, je mag niets door de vele verboden, je mag nog niet eens een bloem plukken en een eindje verder zijn ze bezig een héél bos om te hakken. Dat komt soms vreemd over.

Ik vind persoonlijk, dat speciaal kinderen wel wat zouden mogen om niet uitsluitend geconfronteerd te worden met verboden. Ik geloof niet dat je dan op latere leeftijd zulke prettige herinneringen zult hebben. Het werkt ook niet stimulerend. Maar, hoe los je dat op?

Ik heb in het kort de problemen geschetst, voortkomende uit de confrontatie van een aantrekkelijk natuurgebied en het gebruik daarvan door de bezoeker.

Wat is daar aan te doen? In de eerste plaats moeten we inventariseren, we moeten nagaan wat we hebben. Ik kan me voorstellen dat b.v. 100 ha grove dennenbos héél wat meer kan hebben dan 100 ha moeras met vele orchideeën. Wat is de waarde die we daaraan toekennen? De zeldzaamheidswaarde. Wat is de kwetsbaarheid van het terrein? Welk beheer hebben we nodig voor de instandhouding en wat kunnen we binnen dat beheer nog toelaten? Waar liggen de grenzen van het gebruik? Hiermee bedoel ik voornamelijk het recreatieve gebruik. Als we dat weten, moeten we de terreinen inrichten voor dit gebruik op basis van die inventarisatie. We moeten beperkingen stellen die bij het beheer passen, zodat het terrein niet duurzaam achteruit gaat. Er mag jaarlijks best wat slijtage zijn, maar als dat jaar in jaar uit groter wordt, dan zit je fout. Die slijtage moet door de natuur zelf hersteld kunnen worden en liefst binnen één jaar. Er zijn terreinen die echt achteruit gaan. Daar is soms niets aan te doen, die zullen na verloop van tijd buiten gebruik genomen moeten worden. Dan moet je een ander stuk kiezen. Bij die inrichting horen borden, wegen, paden en allerlei informatie, picknickplaatsen, etc. Niet in de laatste plaats de personele voorzieningen.

Dan zou het terrein theoretisch klaar liggen, goed geïnventariseerd, model ingericht voor de ontvangst van het publiek. In deze situatie zijn er enorme verschillen en daarop wil ik nader ingaan. Op de Zuid-Veluwe hebben we twee Nationale Parken. Het N.P. „de Veluwezoom”, in eigendom van en in beheer bij de Ver. tot Behoud van Natuurmonumenten en het N.P. „De Hoge Veluwe”, in eigendom van een stichting met dezelfde naam.

Ik wil u wijzen op de verschillen en overeenkomsten van die twee parken en wat daaruit voortkomt. Beide zijn ongeveer van dezelfde

grootte. De Hoge Veluwe 5600 ha en de Veluwezoom 4700 ha. Beide hebben in grote trekken dezelfde vegetatie, bos en heide.

Er zijn echter wel een paar verschillen.

De Hoge Veluwe heeft drie ingangen voor het publiek en Veluwezoom heeft langs de omtrek 100 ingangen en vanaf het stelsel van openbare wegen en paden dat het park doorsnijdt nog eens 100 ingangen. De Hoge Veluwe is een groot aanéengesloten terrein, zonder openbare wegen. In dit park kan precies geregeld worden wat we zelf goed vinden, we kunnen het hier zôneren, we kunnen het verkeer omleiden, we kunnen fietspaden anders leggen, we kunnen wandelroutes wijzigen, naarmate de situatie dat vordert.

Het N.P. de Veluwezoom is door een soms fijnmazig stelsel van openbare wegen dag en nacht toegankelijk. U kunt zich voorstellen wat je als beheerder daar moet beginnen met begrippen als zônering en ontvangst publiek. Gesteld dat uw huis tien ingangen had en dat er dwars door uw huis een openbare weg liep. Hoe zou u uw gasten ontvangen? Achter welke deur zou u gaan staan? Als u de kans kreeg zou u deze ingangen dichtmet-selen, het pad door uw huis sluiten, om alleen de voordeur over te houden. Daar staat u dan als gastheer achter. Dan leidt u de bezoekers in uw huis naar die vertrekken die voor ontvangst geschikt zijn. Zo is het in feite ook met ons huis het Nationale Park. Wij kunnen dat zelf inrichten en zôneren. Maar de beheerder van het N.P. Veluwezoom heeft het moeilijker. Die moet rekening houden met de openbare wegen, vanwaaruit het publiek het terrein inkomt.

Wat doe je dan met voorlichting, met verbodsborden? Er staan honderden borden en er staan tientallen km raster, die soms overbodig zouden zijn wanneer wij wat minder openbare wegen zouden hebben. Begrijpt u me goed, ik houd geen pleidooi om de mens te weren, je kunt het aantal bezoekers naar mijn mening zelfs verhogen, wanneer je de infrastructuur van het park wat kunt saneren en aanpassen.

Het Hoge Veluwe-terrein is omrasterd, Veluwezoom is niet omrasterd. Dat laatste zou ook niet kunnen, want het bezit ligt niet aanéengesloten.

Op De Hoge Veluwe mag u overal lopen, ook buiten de paden, met uitzondering van de rustgebieden. In het N.P. Veluwezoom hebt u uitsluitend toegang op wegen en paden. Dat kan daar niet anders.

Het volgende verschil: hier moet u betalen wanneer u het park binnenkomt. Het N.P. de Veluwezoom is gratis toegankelijk.

De bekendheid is ook verschillend. Veluwezoom is bij veel mensen als nationaal park onbekend. Men heeft wel eens van de Posbank gehoord en realiseert zich dan niet dat die in het N.P. ligt.

Het publiek dat in het N.P. De Hoge Veluwe komt is gemotiveerder. In dit park is minder vervuiling, er zijn minder incidenten.

Het N.P. Veluwezoom kent geen 'attracties'. Hier kennen we het museum, de wildkansel, de witte fietsen en we kennen het bezoekerscentrum „de Aanschouw”. Veluwezoom heeft ook een bezoekerscentrum dat „de Heurne” heet.

Dit alles leidt tot veel verschillen in beheer en in gedrag van het publiek.

Ik denk dat hier net zoveel bezoekers komen als in Veluwezoom, terwijl ze hier moeten betalen. Dat blijkt geen hindernis te zijn. Veluwezoom wordt betaald door „Natuurmonumenten”, dus voor een deel door de overheid. Dit park moet van de entreegelden leven. Kortom de combinatie van infrastructuur, voorzieningen en toegangsbepalingen; die combinatie maakt het mogelijk dat je erg veel stuurt, zonder dat het natuurbeleven voor de bezoeker er op achteruit gaat.

Ik ben geneigd te zeggen, als je het zelf kunt regelen, dan kun je het natuurbeleven vergroten.

Het beeld is niet compleet wanneer ik spreek als beheerder en inrichter van het terrein. De beheerder dient zich actief bezig te houden met het publiek, de recreant. Het is als het ware het complement op de inrichting, dat bestaat uit voorlichting en educatie.

Die voorlichting valt voor een deel onder de taak van de beheerder van het terrein — denk maar aan borden, bezoekerscentrum, folders, etc. — maar een ander deel valt daar beslist buiten. Je krijgt dan te maken met de taak van de overheid en de op het gebied van de natuureducatie werkzame instellingen, zoals het I.V.N. U hebt zich bezig te houden zowel met de terreinen, als met het publiek. Iemand die geïnteresseerd is, zal dit moeten laten blijken, wil hij met u in contact komen. U bent afhankelijk van een reactie en u kunt niet iedereen bereiken. Bij u zal vaak de vraag rijzen: Wat doen we met al die mensen? Hoe ver ga je daarmee?

Loop je daar direct mee naar de zeldzame beenbreek, of begin je eerst b.v. een konijn te bekijken. Wat kun je in het terrein laten zien en wat niet? Als persoonlijke mening zou ik kunnen zeggen dat je dat zou kunnen vergelijken met andere takken van cultuur, b.v. de schilderkunst. Wanneer je over de schilderkunst spreekt, ga je ook niet direct praten over verfsoorten en allerlei moeilijke technieken. Je begint met interesse te werken voor de schilderkunst in zijn algemeenheid. Je komt met voorbeelden. M.a.w., je begint eenvoudig. U doet daar ook de beheerder een groot plezier mee. Dat betekent dat u niet direct de zeldzaamheden af gaat draven en de kwetsbaarheden in het terrein moet bezoeken, want de waardering daarvoor kan niet worden opgebracht, omdat het inzicht ontbreekt. Men ervaar dan iets zeldzaams als iets heel gewoons.

Dat is onjuist. Het is niet zozeer een kwestie van het bijbrengen van uitputtende feitenkennis. Het is niet zo dat hoe meer soorten men kent hoe beter het is. Ik dacht dat we tegenwoordig evenzoveel waarde hechten aan de kennis van de processen. Wat Staatsbosbeheer de 'natuurinterpretatie' noemt. Om mensen duidelijk te maken hoe eenvoudige processen zich in de natuur voltrekken. Op een zodanige manier, dat iemand het buiten zelf kan zien en dat het niet alleen maar theorie is.

De interesse komt dan vanzelf. Die is ook

bij u gekomen. U zit hier ook niet zomaar. Ik heb de indruk dat mensen, die werkelijk geïnteresseerd zijn, in de terreinen wel aan hun trekken komen. Als beheerder ervaar je dat die mensen zich best redden. Die verdiepen hun kennis wel.

Wij proberen met de herinrichting van het bezoekerscentrum „de Aanschouw” dan ook in te spelen op de proceskennis, naast de informatie over de kennis van het terrein zelf. We willen de mensen over de eenvoudige dingen, die buiten gebeuren, informeren. Binnen begrijpen en buiten zien, aan de hand van natuurpaden of wandelroutes. Dit draagt bij tot een plezierige verstandhouding en een beter gedrag, dat inspeelt op datgene wat de beheerder moet doen om het terrein in stand te houden.

Ik wil u tenslotte bij uw werk, bij de educatie van het publiek, veel succes toewensen, niet alleen bij uw werk op De Hoge Veluwe, maar in alle delen van het land.

Het Instituut voor Natuurbeschermingseducatie (IVN)

1. Iets over de geschiedenis van het IVN.

Het IVN is een nog vrij jonge organisatie: de oprichting ervan vond op 21 mei 1960 plaats. Op die datum werd de „Bond van natuurbeschermingswachten” omgezet in het „Instituut voor natuurbeschermingseducatie”. Aanleiding tot deze omzetting was de groeiende overtuiging, dat er meer aan natuurbeschermingseducatie gedaan moest worden. Dit in tegenstelling tot de min of meer corrigerende benadering van het publiek door de „Bond van Natuurbeschermingswachten”. Aan het begrip 'natuurbeschermingseducatie' moest het IVN inhoud gaan geven. Dit gebeurde door het ontwikkelen van cursussen (o.a. de cursus Natuurgids), kampwerk in de vorm van natuurbeschermingswerkcampen en door het uitgeven van veel platen, folders, brochures en boeken.

2. Wat is het IVN?

Achter de naam „Instituut voor Natuurbeschermingseducatie” gaat een vereniging schuil.

Een vereniging van mensen die, veelal uit bezorgdheid, trachten andere mensen te overtuigen, dat meer aandacht en zorg aan natuur- en milieubeheer besteed moet worden.

Bijna alle leden verrichten dit werk onbezoldigd en in hun vrije tijd. Een klein aantal leden, zoals de schoolbiologen, is er beroepshalve bij betrokken. Gesteld mag worden, dat het IVN een vereniging van — sterk gemotiveerde — vrijwilligers is, die bereid zijn een stuk tijd en energie aan het IVN-werk te besteden.

Doel van het IVN is in het kort het bevorderen van het milieubesef.

Dit houdt in het duidelijk maken, dat de mens onderdeel van de natuur is en dat bij het overigens onvermijdelijk ingrijpen in de natuur met natuurwetten (d.z. ecologische principes) rekening gehouden moet worden. In de jarenlange praktijk is de overtuiging gegroeid, dat het bevorderen van het milieubesef via het leren kennen en leren waarderen van de natuur goed mogelijk is. Daarom wil het IVN zoveel mogelijk mensen met de natuur in aanraking brengen.

Dit kan b.v. door het organiseren van wandelingen in de natuur onder leiding van natuurgidsen.

3. Hoe kan men meewerken?

Verteld werd al, dat het IVN een vereniging is. Iedereen kan er in principe lid van worden. Er wordt daarbij maar één voorwaarde gesteld: men moet willen werken.

Daarvoor hoeft men niet alle in Nederland voorkomende planten te kennen of alles van de milieuvervuiling te weten. Wat nodig is, is de wil om mee te doen. De nodige kennis kan men via speciale IVN-cursussen verwerven.

Het meewerken aan de IVN-activiteiten kan zowel binnen een *plaatselijke afdeling* als binnen één van de *landelijke werkgroepen*.

De plaatselijke afdelingen zijn over het gehele land verspreid.

Momenteel zijn het er bijna honderdvijfentwintig.

Het verschil tussen de plaatselijke afdelingen en de landelijke werkgroepen kan men als volgt omschrijven: een plaatselijke afdeling tracht binnen één of meer gemeenten het milieubesef te bevorderen; een landelijke werkgroep heeft een bijzondere taak, waaraan door het gehele land gewerkt wordt. De activiteiten van de afdelingen verschillen nogal. Daarom volgt hier een kleine opsomming, die echter niet volledig is:

- het organiseren van wandelingen en excursies;
- het organiseren van cursussen (o.a. de cursus natuurgids);
- het werken voor scholen;
- het organiseren van voorlichtingsavonden;
- het organiseren van tentoonstellingen;
- het werken in natuurgebieden, in de vorm van vrijwillig educatief natuurbeheer;
- het verzorgen van publicaties, zoals folders, boekjes, artikelen voor krant of een eigen mededelingenblad.

Het is duidelijk, dat een afdeling heel wat mensen nodig heeft om aan al deze onderwerpen wat te kunnen doen. Veel afdelingen houden zich niet met één onderwerp bezig, maar stellen een gevarieerd programma op. Dat biedt de leden meer mogelijkheden, iedereen kan zo op zijn manier meewerken. De cursus volgen is uiteraard niet verplicht. De ervaring leert echter wel, dat veel mensen, die in IVN-verband mee gaan werken, al spoedig inzien, dat een cursus wel nuttig is.

Om lid te worden moet men zich bij het secretariaat van een plaatselijke afdeling aanmelden.

4. De landelijke werkgroepen

zijn, ieder op z'n eigen terrein, wat specialischer dan de plaatselijke werkgroepen.

Zo organiseert de **Werkgroep van Kampstafleden (WvK)** elke zomervakantie een twin-

tigtal natuurbeschermingswerkkampen, in verschillende natuurgebieden.

Ook houdt men, verspreid over het gehele land, tal van werkweekenden.

De natuurbeschermingswerkkampen zijn bestemd voor jongeren van 15 tot 25 jaar.

De Werkgroep van Schoolbiologen (WvS), de tweede landelijke werkgroep van het IVN, verenigt alle schoolbiologen in Nederland. In het algemeen zijn dit functionarissen in gemeentedienst, die steun bieden aan het onderwijs op het gebied van natuur- en milieu-educatie.

5. Nog iets over de organisatie van het IVN

Alle plaatselijke afdelingen in één of soms twee provincies werken samen in een IVN-district. In totaal kent het IVN tien districten.

De taak van de districten is het stimuleren en coördineren van de activiteiten.

Ook bevorderen de districten de contacten

tussen de afdelingen en het landelijk bestuur of het landelijk bureau.

Voor verschillende onderdelen van het werk heeft het bureau consulenten in dienst, b.v. voor het *onderwijs*, voor het *jeugd- en jongerenwerk*, voor de *organisatie* en voor de *werkkampen*.

In de provincie Friesland wordt het IVN-werk door een provinciaal consulent ondersteund.

Ook treedt het bureau op als uitvoerend orgaan voor het IVN-bestuur.

Bovendien ontwikkelt het bureau tal van landelijke activiteiten, onderwijsprojecten en uitgaven. Van de folders, wandplaten, lesbrieven en boeken vinden jaarlijks honderdduizenden exemplaren hun weg naar belangstellenden, scholen en verenigingen.

Door het landelijk bureau wordt ook de uitgave van het verenigingstijdschrift „Mens en Natuur” verzorgd.

Dit tijdschrift verschijnt 6 × per jaar; het is gratis voor de leden.

Oproep oudere foto's Hoge Veluwe

De redactie van de Schouw doet een beroep op een ieder die oudere foto's heeft van De Hoge Veluwe deze foto's tijdelijk af te staan om er copieën van te laten vervaardigen.

Waar gaat het om?

- Het gaat om foto's van het landschap en de vegetatie van De Hoge Veluwe.
- De plaats waar de foto genomen is moet bekend zijn, danwel terug te vinden zijn.
- De foto's moeten circa 10 jaar of ouder zijn. Jongere foto's zijn welkom als de maker sindsdien al veranderingen heeft waargenomen.

Doel.

Met behulp van uw foto's kan vastgesteld worden of De Hoge Veluwe aan het veranderen is. In het bijzonder zijn we geïnteresseerd in de verandering van de heide op De Hoge Veluwe. Het is waarschijnlijk, dat er steeds meer grassen in de heide komen.

Uw fotomateriaal zal door het RIN in Arn-

hem gecopieerd worden en vervolgens wordt door het RIN in samenwerking met de Fotowerkgroep ter plekke foto's gemaakt van de situatie, zoals die nu is.

Op deze manier hopen wij in staat te zijn u het volgend jaar in de Schouw een beeld te geven van de veranderingen op De Hoge Veluwe in de laatste decennia. Het zal dan waarschijnlijk blijken, dat ook de natuur niet stil zit, waarbij het ook hier de vraag is of alle verandering ook vooruitgang is.

Het idee voor een oproep is afkomstig van ons lid, Mejuffrouw M.M.E. Steneker, waarvoor onze hartelijke dank.

De redactie.

Foto's met plaatsaanduiding kunnen verzonden worden naar: Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Kemperbergerweg 67, Arnhem, t.a.v. W.H. Diemont.

De foto's worden binnen twee maanden geretourneerd.

De Fotowerkgroep

A. Berends

De Fotowerkgroep, een onderdeel van de Vereniging van Vrienden van De Hoge Veluwe, is opgezet met het doel foto's te verzorgen voor nog betere publiciteit voor het Nationale Park „De Hoge Veluwe”.

Het lijkt daarom misschien wat vreemd dat de Fotowerkgroep als 'groep' juist de publiciteit schuwt en schijnbaar werkt als een soort geheim genootschap. Zo voelt de groep zich een beetje door de reacties van buitenstaanders, die de groep (met enige afgunst) het predicaat 'exclusief' geven.

Dat exclusief slaat wel op de 'resultaten' van de leden, doch niet op de groep, die bestaat uit een tiental normale, enthousiaste amateurfotografen. Dat normale wel tussen aanhalingstekens, want soms vinden we zelf, dat we een beetje gek (maar wel leuk gek) zijn. De geweldige belangstelling, die er van buitenaf bestaat om lid te worden van de Fotowerkgroep, is de reden van het schuwen van de publiciteit, omdat we als gemêleerd gezelschap in alle behoeften kunnen voorzien en de groep beslist niet groter kan en hoeft te worden.

De meesten van ons lopen (kruipen of liggen) als het even kan, het gehele jaar door, op De Hoge Veluwe. Een soort Mekka voor natuurbeleving, waar men — op de rustgebieden voor het wild na — nog vrij kan rondzwerven. En waar kan dat nog in ons land? Als natuurfotograaf kun je jezelf geen betere situatie toewensen als dit gebied, bestaande uit ruim 5000 hectaren bossen, heide, zandverstuivingen en een stukje landbouwgebied. In 20 jaar tijd heb ik dit gebied goed leren kennen, maar het gekke is, dat hoe meer je ervan weet, hoe meer vragen er komen. Je ontdekt de IJstijd en de ontwikkeling tot nu toe.

De stuifzanden die ontstonden zijn fotografische paradijzen en vooral bij kolossale wolkenluchten kan ik na al die jaren niet nalaten

toch weer andere standpunten te zoeken. Compositiemogelijkheden te over met al die grillige vliegdennen, ritmisch verlopende windgolven in de zandheuvels, dode stronken en stukken hout.

Steeds weer raak ik hier onder de indruk, maar ook in de bossen vind ik het gehele jaar door motieven. Een winters bos, een door dauw bepareld spinrag, een mistig naaldbos, een loofbos in de zomer of in het prille voorjaar. Dit alles plus de roffel van een specht, een koerende duif en de zang van al die andere vogels beleef ik het liefst alleen. Het is eigenlijk niet vreemd, dat wij elkaar als fotowerkgroep zo weinig spreken. Als fotograaf zijn we echte individualisten, omdat je jezelf dan pas artistiek kunt uitleven en ongeremd je eigen stijl kunt volgen, iets wat in groepsverband nooit lukt.

Natuurbelevingen zijn moeilijk in beeld te brengen, maar ik vind dat een dramatisch beeld, een geweldige compositie of een subtiel plaatje het best gedragen kan worden door de beleving van de maker.

De fotowerkgroep werkt ongemerkt als rem of als stimulator. Het niet accepteren van een foto waar je zelf kapot van was of bijval voor een dia die je zelf minder geslaagd vond, of de soms keiharde uitspraken geven je de nodige indicaties.

Macrofotografie is een apart hoofdstuk. Ik gebruik hiervoor een Leitz Hektor 125 mm of een Leitz Elmar 50 mm. Deze lenzen op een balgapparaat en de Visoflex I, tezamen met Leica-body's M3, maken dit tot het meest ideale apparaat om De Hoge Veluwe van dichtbij te bekijken en te fotograferen. Deze Visoflex I geeft de mogelijkheid om onder een hoek van 45° te fotograferen, en door geen statief maar een fotokever te gebruiken kun je de allerlaagste standpunten innemen. Een keverstatief is een zeer laag plateautje op 4 pootjes, dat op de meest on-

mogelijke plaatsen gebruikt kan worden. Zo moet een kever de wereld ook zien. Op deze manier ontdek je een heel andere wereld. Op de heide, en vooral de natte, kun je wondermooie foto's maken. De tijd vliegt voorbij met het bedrijven van deze soort fotografie. Bloemen, insecten, een vleesetend plantje, een grasje en vele andere dingen krijgen je aandacht.

Buiten het interessante van deze wereld geeft het je volop gelegenheid te spelen met tegen- of strijklichtjes, met lijnen, vormen en kleuren, met contrasten of tere pasteltinten.

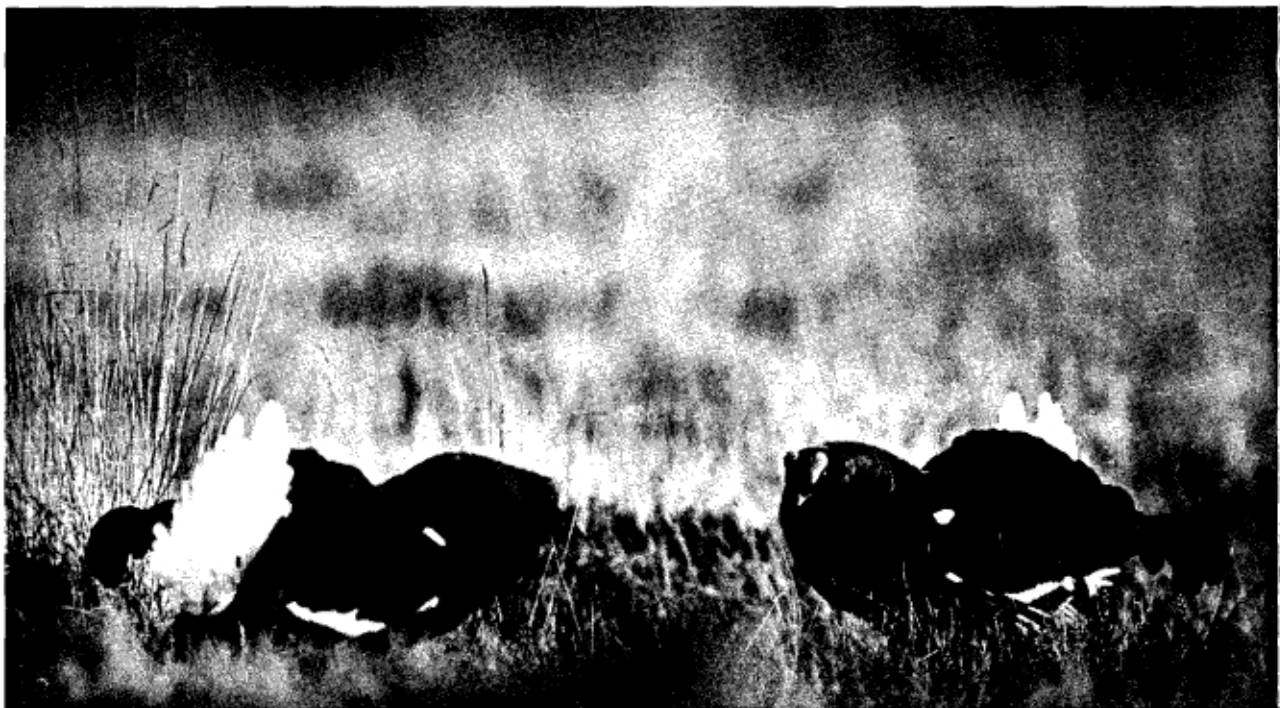
Het is eenzijdig om je toe te leggen op een bepaald onderwerp, want in de natuur hangt het een van het ander af.

Als ik mij afvraag, wat in al die jaren de magneet is geweest die mij steeds weer naar De Hoge Veluwe heeft getrokken, moet ik toch zeggen dat van het wild altijd de grootste aantrekkingskracht is uitgegaan. Wildfotografie is een zeer interessante fotografievorm. Niets is zo moeilijk, geeft zoveel teleurstelling en juist daarom zoveel voldoening. Een goede kennis van het wild en zijn gedragingen is een eerste vereiste en een

kennis, opgebouwd in zoveel jaren geeft mij de mogelijkheid om in een archief van ervaringen terug te kijken. Achteraf bekeken zijn het stuk voor stuk fijne dingen, ook de stomiteiten, waarvan ik het meest heb geleerd. Het per maand wisselend gedrag van het roodwild en reewild, van de vogels en insecten vraagt veel geduld en doorzettingsvermogen. Je moet niet opzien tegen uren- en wekenlang, zonder resultaat, aanzitten (opwachten) op een bepaalde reebok, maar blij zijn met de andere dingen die je dan in die tijd te zien krijgt en misschien ook nog kunt fotograferen. Niet boos zijn op wild dat niet reageert zoals jij zou willen, maar alleen bewondering hebben voor een niet denkend dier, uitgerust met een aantal perfect ingebouwde, op lijfsbehoud ingestelde zintuigen, dat jou te slim af is. Het wild moet eigenlijk geen weet hebben van de aanwezigheid van de fotograaf. Dit is niet altijd mogelijk en wel aan de foto te zien. Opnamen van zich normaal gedragend wild geven de meeste voldoening.

In die twintig jaar heb ik de rustgebieden voor het wild zien ontstaan. Voor het wild is dit i.v.m. de toenemende recreatie een

Foto: A. Berends - Baltsende korhanen

noodzakelijkheid geworden. Eerbied voor het wild is een eerste vereiste, maar maakt het fotograferen er niet gemakkelijker op. De tijd en moeite die ervoor nodig zijn om het wild te fotograferen, kan een beroepsfotograaf zich niet veroorloven, daar hierdoor de foto's onbetaalbaar zouden worden. Er is het gehele jaar door zoveel te zien, dat je tijdens elke werkweek al weer toeleeft naar het weekend. Volgende week staan de krentebomen in bloei, je hebt een spechtengat gevonden of de hertenbrontst breekt aan. Dit laatste is een interessante en spannende tijd. Om technische redenen werkt de fotowerkgroep dan nauw samen en in deze periode ontmoeten we elkaar regelmatig om te fotograferen. Toch zijn er leden van de fotowerkgroep die in al die jaren, dat de fotowerkgroep bestaat (10 jaar), nog geen echt goede bronstopnamen hebben kunnen maken.

Voor wildfotografie gebruik ik meestal een Leitz Telyt 560 mm. Tezamen met de Visoflex en een M3-body is dit de meest geruis-

loze camera, met de minste kans op verstoring van het wild.

De verschillende belangstellingen van de leden van de groep kunnen een goed totaalbeeld geven van De Hoge Veluwe, al is de interesse voor het wild procentueel het grootst.

Voor verschillende evenementen binnen en buiten het Nationale Park wordt gebruik gemaakt van grote fotoborden waarop vergrotingen van ons werk. Daarnaast bieden we elk jaar een fotoboek met een keurcollectie (formaat 18 × 24 cm) aan, welke gebruikt kan worden voor publicaties in tijdschriften e.d. Voor De Hoge Veluwe een kosteloos stukje publiciteit, voor het publiek of de lezer een aangename kennismaking met het Park en voor ons als leden van de Fotowerkgroep stuk voor stuk fijne herinneringen aan een belevenis in een grandioos natuurgebied. Een stuk natuur met voor elk wat wils, als je er maar oog en oor voor hebt, en daar hoeft je niet voor in de fotowerkgroep te zitten.

JONGENS EN MEISJES, LET OP!

Winter Jeugd Hoge Veluwedag

Zoogdieren; rond het leven van langoor en pluimstaart.

Onder deze titel zal de heer S. Broekhuizen op 2 februari a.s. jullie een verhaal komen vertellen in de Pampel.

Hij heeft jaren speciaal het leven van de hazen bestudeerd en zal jullie daarover dan ook heel wat laten zien. In het bijzonder wil hij nu eens heel goed duidelijk maken wat er nu allemaal voor verschillen bestaan tussen hazen en konijnen. Omdat ze zo verschillend zijn, hebben ze ook met verschillende andere dieren te maken.

Jullie zullen na het verhaal dan zoveel weten over het leven van haas en konijn, dat we zelf voor haas en konijn kunnen gaan spelen en natuurlijk ook voor bijv. de vos.

Als we daarvan moe geworden zijn, gaan we kijken naar video-opnamen van pasgeboren haasjes en hoe deze door de moeder worden gevoed.

Ondertussen hebben we natuurlijk ook al onze boterhammen opgegeten en een warme kop chocolademelk gedronken.

Is het 's middags goed weer, dan gaan we eens buiten kijken of we sporen kunnen vinden van die dieren waar we 's morgens zoveel van hebben gehoord. Is het slecht weer, dan kunnen jullie eens laten zien wat jullie met potloden en papier kunnen brouwen. Je ziet een vol programma voor een vast en zeker hardstikke fijne dag.

Planologie voor de Veluwe

Verslag lezing P.L. van Steenveldt, Directeur Recreatiegemeenschap Veluwe

Het begrip 'Nationaal Landschapspark' is in 1969 voor het eerst goed naar voren gekomen toen de voormalige staatssecretaris H. Vonhoff een rapport publiceerde waarin voorstellen werden gedaan om in ons land, naast nog meer nationale parken, zoals De Hoge Veluwe, ook een aantal nationale landschapsparken te stichten.

In dit voorstel hadden deze gebieden een zodanige omvang aan landschappelijke en culturele waarden, dat ze qua oppervlak ver uit gingen boven de nationale parken.

Enkele jaren later werden de Veluwe en nog enkele andere gebieden in ons land als proefgebied voor een nationaal landschapspark aangewezen.

Z.W.-Drente, Waterland bij Amsterdam en Zuid-Limburg waren die andere gebieden. De overweging die tot dit besluit leidde was: tracht in deze gebieden tot een zodanige beheersvorm te komen dat, ook bij een recreatief gebruik van deze gebieden, de natuur en het landschap werkelijk behouden blijven.

In West-Europa is de Veluwe met een oppervlak van 90.000 ha een uniek natuurgebied. Het is de moeite waard de hierin aanwezige grootschalige gebieden te bewaren.

De landbouwenclaves zijn niet omvangrijk. Ze bestrijken niet meer dan 5000 ha en liggen voornamelijk rondom Elspeet en Uddel. De Veluwe is voor 75% in beheer bij resp. Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, het Gelders Landschap, de Koninklijke Houtvesterijen, De Hoge Veluwe en de Staat (18.000 ha militair terrein).

De Veluwe bezit 1000 kampeerterrijnen met een capaciteit van 220.000 kampeeders, dat is een kwart van het totaal aantal kampeerplaatsen in ons land. Drie kwart van deze terreinen voldoet niet aan de wettelijke voorschriften betreffende de milieuhygiëne! Te-

zamen beslaan deze kampeerterrijnen 1300 ha of 2% van het gehele Veluwemassief.

De Veluwe bevat 100 km autosnelweg en 800 km fietspad.

Er wonen 700.000 mensen in 23 gemeenten.

Wat zijn de knelpunten die zich voordoen bij onze pogingen natuur en landschap te behouden?

1. De verkeersontwikkeling.

Hopelijk is met de aanleg van de snelweg A50 (Zwolle-Apeldoorn-Arnhem) het auto-wegennet afgebouwd. Helemaal zeker is dit niet, aangezien er nog plannen bestaan tot de aanleg van nieuwe wegen op de Noord-Veluwe.

2. De kleine kernen.

In deze gebieden, zoals Garderen, Uddel en Vierhouten, die geheel in het groen liggen, willen de bewoners zich zelf blijven, door een gemeenschap te vormen die zich zelf in stand kan houden. Ze willen niet van de Veluwe verdreven worden. Het leefbaar houden van deze kleine kernen betekent dat de kinderen er naar school kunnen gaan en dat b.v. de slager en de kruidenier er een bestaan kunnen vinden. Dat betekent, dat er een zodanig bestand van inwoners moet zijn, dat er scholen nodig zijn, de middenstand er een bestaan vindt. Dit is slechts mogelijk wanneer er een zekere groei van die kleine kern aanwezig is. Er is de wens van een relatie per auto met de omliggende grote plaatsen.

Wanneer die kleinere kernen bevroren worden betekent dat verouderen van de inwoners. Leefbaar houden betekent groei.

Hoe kun je die het beste beheersen? De deskundigen hebben daar nog geen bevredigende oplossing voor.

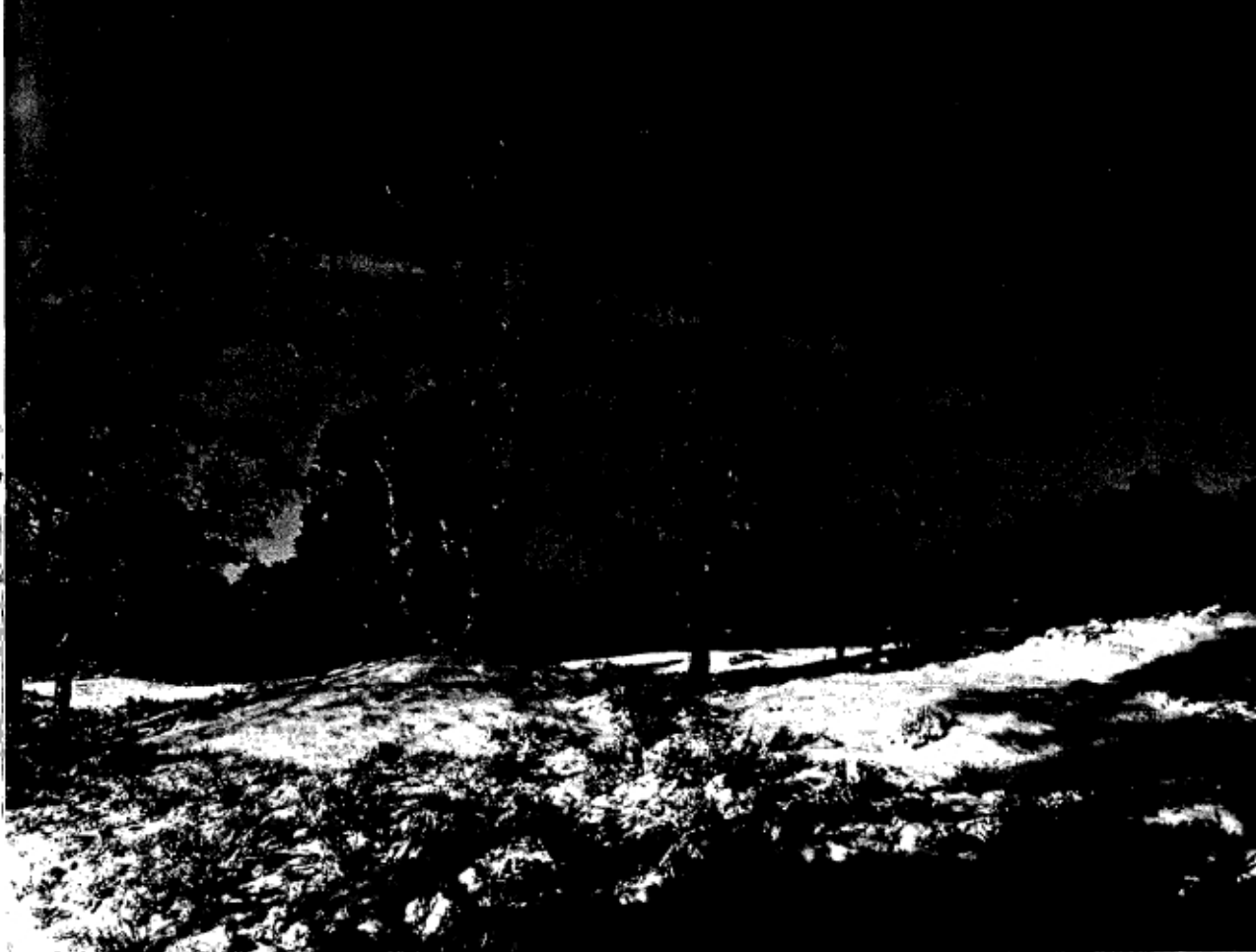

Foto: A. Berends - Oude berkensingel in de winter

3. De landbouw.

De relatie natuur-landbouw wordt verstoord door de vestiging van bio-industrie. Dit veroorzaakt vervuiling van de bodem, terwijl het landschap erdoor aangetast wordt.

Groter is dit probleem echter aan de rand van de Veluwe, waar het landschap en het milieu er ernstig door bedreigd worden.

4. De recreatie.

De kampeerterrinen vormen een probleem. Van de 1000 kampeerplaatsen is een groot deel landschappelijk niet verzorgd, waardoor ze een optische aantasting van het landschap zijn. Ze bedreigen ook de omringende natuur.

5. Bos- en natuurbeheer.

De discussie tussen bosbouwers en natuurbeschermers over de vraag of er een productie- of een natuurbos moet komen is nog in volle gang.

6. De eigenaren.

Er zijn 350 eigenaren, hele grote en hele kleine. Ze wensen allemaal hun eigen beheer te voeren, waardoor versnippering van krachten plaats vindt.

Veel eigenaren betekent ook veel afrasteringen. De diverse terreinen kunnen niet efficiënt beheerd worden en het beheer is niet op elkaar afgesteld.

7. De organisatiestructuur.

Het belangrijkste knelpunt is de organisatiestructuur, want de Veluwe valt onder 23 gemeenten met evenzovele gemeenteraden, die ieder grote bevoegdheden hebben. Alle veranderingen op de Veluwe zijn hiervan afhankelijk.

Het provinciaal bestuur heeft als controlerend orgaan veel invloed op de besluiten die de gemeenteraden nemen. Ook het ministerie van C.R.M. bemoeit zich vanwege het nationaal belang met de Veluwe.

De eigenaren zijn verenigd in de Vereniging tot Behoud van de Veluwe.

Alleen wanneer deze verschillende organisaties elkaar zullen weten te vinden, zal een verantwoord beheer mogelijk zijn.

De idee in 1969 tot het stichten van een nationaal landschapspark was goed.

De verwachting dat het Nederlandse volk stond te popelen om zo'n park te stichten bleek onjuist.

Er zijn vele fouten gemaakt. Zeker in het proefgebied rond Winterswijk. Hier ontstonden twee groene kampen, de natuur- en milieubescherming en de landbouw.

De boeren van Winterswijk zagen zich als de toekomstige parkwachters met een paar koeien als museumstukken.

Door deze ontwikkeling kwam de discussie in de politieke en emotionele sfeer terecht, waardoor voortgang niet meer mogelijk was. Om toch tot het beoogde doel te komen hebben Ged. Staten van Gelderland besloten tot het instellen van een begeleidingscommissie voor de ontwikkeling van het Veluwse proefgebied. In deze commissie zijn alle organisaties gebundeld die op dit terrein belanghebbend zijn.

Tragisch is dat de landbouw, hoewel tot deze commissie uitgenodigd, er geen zitting in wilde nemen. Er was een tweede commissie nodig om over de relatie tussen landbouw en landschap met de daarbij behorende financiële mogelijkheden te praten.

Om deze twee commissies te overkoepelen werd een platform gecreëerd waar ze alle-

maal in zitten. Hier worden de relaties gelegd tussen de beide denkwijzen. Er gaat dus heel wat gepraat en papier vooraf alvorens men tot zaken doen komt.

Om toch de weg naar de goede richting open te houden heeft het provinciaal bestuur een streekplan voor de Veluwe goedgekeurd, dat afgestemd is op de planologische grondslag van een nationaal landschapspark. De gemeenten dienen dus hun bestemmingsplannen hierop te baseren.

Het hoofdmotief van dit streekplan is: behoud van natuur en landschap.

Op grond van dit plan kan richting gegeven worden aan de verder gaande ontwikkeling. Er zijn diverse modellen gemaakt, waarbij de eerdergenoemde belangen op elkaar afgestemd zijn. De openbare discussie over deze modellen begint in 1980.

Voor de Zuid-Veluwe met 30.000 ha, waarin De Hoge Veluwe ligt, is ook een model gereed gekomen. Dit gebied leent zich het beste tot het stichten van een grotere beheerseenheid, omdat het hier terreinen betreft waar de overheid een grote invloed op heeft. Het zijn de Edese en Ginkelse Heide van de gemeente Ede, het Planken Wambuis, het Wekeromse Zand van het Gelders Landschap, Deelerwoud van Natuurmonumenten, De Hoge Veluwe, het nationale park de Zuidelijke Veluwezoom van Natuurmonumenten, de Loenermark van de gemeente Apeldoorn en enkele versnipperde gebieden van de gemeenten Rozendaal, Arnhem en Ede.

Het zijn alle organisaties die de intentie hebben om te komen tot een gerichte afstemming van hun beheer.

Idealisten willen dat dit gebied in de toekomst nog maar door één Noord-Zuid-verbinding doorsneden wordt, nl. de rijksweg A50 van Arnhem naar Apeldoorn.

Door een gezamenlijk en efficiënter beheer zouden de waarden van natuur en landschap in dit gebied veilig gesteld kunnen worden. Aan de rand van dit gebied is een pakket van voorzieningen noodzakelijk, van waaruit de bezoeker de vrijheid moet hebben dit gebied binnen te dringen. De auto moet aan de

Foto: A. Berends - Berijpte distels

rand blijven staan, maar er dient wel voor gezorgd te worden dat de bezoekers bepaalde doelen in het terrein gemakkelijk kunnen bereiken. Uitvalpunten voor dit grote gebied zouden dan kunnen zijn: Apeldoorn, Loenen, Rheden, Schaarsbergen, Hoenderloo en Otterlo.

Een concreet gevaar is op dit moment de weg van Hoenderloo naar Arnhem ten oosten van De Hoge Veluwe, die in toenemende mate als sluiptweg gebruikt wordt omdat de A50 van tijd tot tijd verstopt zit.

Doordat de A50 pas over 5 jaar klaar is, zal dit probleem ieder jaar toenemen, waardoor aanpassing van die weg aan de eisen van de verkeersveiligheid dreigt. Dat is precies wat

we niet moeten hebben.

Het zou het beste zijn wanneer er nu fietspaden langs gelegd werden, want fietsers lopen statistisch het meeste gevaar.

Later zouden deze fietspaden in de nieuwe structuur ingepast kunnen worden.

Opheffing van deze autoweg Hoenderloo-Arnhem is verantwoord, omdat men vanuit Hoenderloo ook via de A50 naar Arnhem kan rijden.

Opheffing van de weg van Otterlo naar Schaarsbergen zal moeilijk zijn, omdat Otterlo via Hoenderloo wel met Arnhem verbonden is, maar het is een flink stuk om.

Er zal dus naar beperking van het verkeer op die weg gestreefd moeten worden.

Binnen de 30.000 ha van de zuidelijke Veluwe ligt De Hoge Veluwe, waar met de gedachte wordt gespeeld de Noord-Zuidrelatie (Wildbaanweg) op te heffen en de wegen van Hoenderloo naar Arnhem en Otterlo naar Schaarsbergen als ontsluitingswegen te gebruiken. De rasters kunnen dan opgeheven worden, waardoor een geweldige verbreding van het natuurterrein naar beide zijden mogelijk wordt.

Eind 1979 zijn alle modellen voor de Veluwe klaar. In 1980 gaan Ged. Staten ze ter kennis brengen aan de burgers, om uit te leggen wat er gebeuren moet. Het is geen eenvoudige zaak, want veel belangengroepen zijn in het spel.

Naast de burgers zullen ook de eigenaren van de Veluwse gronden (Vereniging tot behoud van de Veluwe) hun mening over deze plannen moeten vormen en bekend maken aan de overheid.

De Recreatiegemeenschap Veluwe (de 23 Veluwse gemeenten) zal de gemeentebesturen zo goed mogelijk inlichten en trachten aanwijzingen te geven voor oplossingen van door dit plan ontstane problemen.

Voor de naaste toekomst is het van belang dat alle kampeerterreinen op de riolering aangesloten worden, terwijl ze ook vanuit het landschap onzichtbaar gemaakt moeten worden. De kampeerterreinen die in kwetsbare natuurgebieden liggen zullen naar minder kwetsbare gedeelten van de Veluwe verplaatst moeten worden.

Dit is een uiterst moeilijk probleem, want het betreft 300 kampeerplaatsen, waar miljoenen in geïnvesteerd zijn en die alle volkomen legaal zijn. Slechts met medewerking van de ondernemer en de overheid kan hier een oplossing gevonden worden. Er zal geholpen moeten worden met de investering voor een alternatieve vestiging. Een betere oplossing is de omringende natuur een zodanig beheer te geven dat daar vervangende kampeerbedrijven gesticht kunnen worden. Het is een van de moeilijkste onderwerpen bij de ontwikkeling van een landschapspark.

Een ander belangrijk project is het in relatie brengen van stedelijke fietspaden met die van natuurgebieden. Het autoverkeer zou hierdoor verminderd kunnen worden.

De uitgangspunten voor het toekomstig beheer van de Veluwe zijn bij de Recreatiegemeenschap Veluwe, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer gelijk. Planologisch ligt het structuurplan vast. Ook is er elk jaar geld ter beschikking.

Er wordt nu naar financiële en planologische mogelijkheden gezamenlijk gewerkt. Aan de hand van de planologie voor het landschapspark is een meerjarig beleidsplan opgesteld. Uniek voor Nederland is hierbij dat zowel de Recreatiegemeenschap, als C.R.M. en Staatsbosbeheer gezamenlijk staan voor dit programma. Door gezamenlijk overleg zal getracht worden de knelpunten op te lossen. Door dit gezamenlijk overleg is een structuur gevonden die reeds vooruitloopt op een toekomstig instituut voor het beheer van de Veluwe, waardoor alvast gedaan kan worden wat noodzakelijk is.

Het bomenfonds boek succes

De laatste Hoge Veluwedag van dit jaar werd besloten met een bomenplantactie. Vele leden hadden de schop mee genomen om van de partij te zijn. Door de vrijwilligers „de Dennescheerders” waren al keurige plantgaten gemaakt. Iedereen was vol enthousiasme. Binnen korte tijd werden 300 bomen van fors formaat stevig in de grond gezet.

Voor het aanstaande voorjaar wachten er nog 500 bomen, die ook in hetzelfde gebied, de nieuwe Plijmen, geplant moeten worden. Wij zullen u nog laten weten wanneer dat zal geschieden.

Namens het bomenfonds wordt thans een onderzoek ingesteld naar de mogelijkheid de drie eeuwenoude eiken, die vlak bij de Pampel staan, door chirurgische of andere ingrepen nog zo lang mogelijk te bewaren.

Contributie per acceptgirokaart

Een dezer dagen ontvangt u per post een acceptgirokaart waarmee de contributie van onze vereniging betaald kan worden.

Uw naam en adres staan al op de kaart vermeld. Wel moet u nog uw eigen gironummer vermelden, het contributiebedrag en tenslotte uw handtekening.

De contributie is ongewijzigd: f 15,— voor gewone leden, f 5,— voor huisgenootleden en f 2,50 voor jeugdleden (tot 18 jaar).

Ook is er gelegenheid om via deze kaart ons bomenfonds te gedenken. Het zou prettig zijn wanneer ieder lid jaarlijks zou bijdragen aan dit fonds, waardoor wij er zeker van kunnen zijn dat wij het doel: loofbomen planten op De Hoge Veluwe, nog lang kunnen volhouden.

Oudejaarswandeling op vrijdag 28-12-'79

Weer of geen weer, er wordt tóch een oudejaarswandeling gehouden, die ± 3 uur zal duren.

Bent u wel eens een van die laatste dagen van het jaar op De Hoge Veluwe geweest? En kent u de sfeer die in dit donkere jaargetijde in de nevelige bossen heerst? Kom dan ook meewandelen op vrijdag 28 december 1979.

We verzamelen 10 uur, ingang Rijenburg en volgen de volgende route:

richting Everwijnsersf - zwarte bergen - over 't wildrooster richting Deelse start, nu westwaarts, autoweg oversteken, Reemsterbos, stadsdennen - Rijenburg.

U hoeft *niet* voor deze dag in te tekenen, ook zijn er *geen* onkosten aan verbonden. Na afloop kunt u, voor eigen rekening, in restaurant Rijenburg een kopje koffie drinken.

Tot ziens op vrijdag 28 december 1979.

Mevrouw W. Ebregt-van Riemsdijk
Telefoon 085-453111.

Verslag van de Jeugd Hoge Veluwedag

Om 10.30 uur moesten we in de Pampel zijn. Meneer M. de Ruiter hield een lezing over vervuiling in het algemeen.

Meneer Beenen hield de lezing niet omdat hij ziek was.

Daarna kregen we dia's te zien. We zagen fabrieken, vuile sloten en een drukke autoweg.

We gingen toen praten over wat we zelf tegen milieuverontreiniging kunnen doen, b.v. geen spuitbussen gebruiken, minder zeepsop in de vaatbak doen en niet meteen vergif gebruiken als er luis in de tuin zit, omdat je dan ook de vogels doodt. Verder zo weinig mogelijk plastic gebruiken. Natuurlijk niet de rommel van jezelf op straat gooien.

Toen kregen we een natuurwijzer en een knipplaat (van Natuurmonumenten). Je mocht dan gaan kleuren, want er stond een kleurplaat achterop; je mocht ook zelf een tekening of werkstukje maken.

Hiermee kon je een prijs winnen.

Twee kinderen kregen een poster van het leven van een boom en twee kinderen een boek over milieuverontreiniging.

Daarna gingen we eten.

Toen we klaar waren met eten, gingen we ons in groepjes verdelen. In die groepjes gingen we een wandeling maken.

We zagen een eik met een lijsterbes erop; hij was hol van binnen en daarom hadden ze hem versterkt met cement om het rotten tegen te gaan.

We gingen toen naar de plaggenhut en de houtzagerij. We mochten toen een plankje hout afzagen.

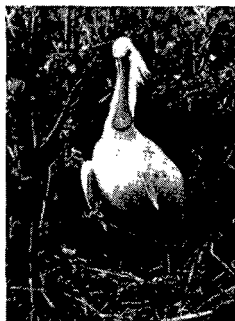
Daarna zijn we nog door het observatiebos gelopen. Daar zagen we bijenkorven en veel paddestoelen.

Toen we klaar waren met de wandeling, werden we opgehaald door onze ouders.

Het is een leerzame en prachtige dag geweest.

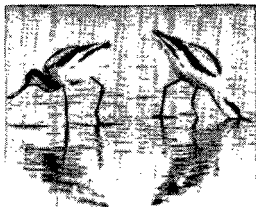
Ilse van Cooten.

Bericht van een jeuglid

Dere vogels hebben ook niet en skeikjes nodig voor hem nest

24. De lepelaar is een zeldzame vogel in ons land, die o.a. in het Nardmeer en het Zwamewater nog rust en ruimte vindt om te kunnen broeden.

15. Voedselzoekende klaten.

Watervogels hebben rust en schoon water nodig. Maar het water wordt door de mensen veruuld (zie foto onder) de vogels vinden geen rust en schoon water meer dat is een ernstig probleem daar moet wat aan gedaan worden maar wat?

Op de foto hier onder zie je nog mooie schoon water en het is er ook rustig dat hebben watervogels nodig dit is deur een veld

broedplaats voor watervogels is door dit ddm ook volang het nog kan.

26. Waterveruuling.

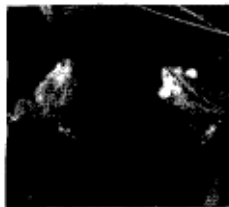

dan geen uerstop in het water de versien gaan der dood ook dat is een groot probleem

Dit is een vis die hebben ook schoon water nodig als het water veruuld word groeien er geen water planten meer er is

Dit is ook een mooi en rustig waterland. schap het is een ideal terrain voor visser en watervogels ook is het ook verloten voor vissers dat is fijn voor de vis die er zwemt

Dere kikkers hebben ook water nodig wat schoon is de ene kikker kwacelt dat kun je zien aan zijn bolle wangen zien

Dere zeehond is in nederland een zeldzaam deer het heeft schoon water nodig je ziet ze vooral bij de waddenree

Deur eigenlijk hebben alle waterdieren rust en schoon water nodig !!!

Hidde Coeborgh.

15-09-79

De milieudag

We hebben het over „het milieu” gehad. Over water-, grond- en luchtvervuiling. Daarna zijn we gaan tekenen en we hebben iets te drinken gehad. Toen mochten we onze boterham opeten. Nadat dat was gebeurd, zijn we gaan wandelen. We hebben veel gezien. Onder andere galappeltjes en de sporen van een wild zwijn. We hebben ook nog hout gezaagd en een plaggenhut gezien. Toen kwamen we in het observatiebos. Daar hebben we bijen, mierenhopen en een heleboel vogels gezien.

Toen kwamen we bij de Koperen Kop en zijn we naar huis gegaan. Het was al met al een fijne dag.

Arjan van Dijk, 11 jaar.

vereniging 'vrienden van de hoge veluwe'

Uit de Statuten:

Artikel 2: Het doel van de vereniging is het vergroten van de belangstelling voor het Nationale Park 'De Hoge Veluwe' (hierna te noemen het Park) en het desgevraagd bijstaan van de stichting genaamd 'Stichting Het Nationale Park De Hoge Veluwe' (hierna te noemen de Stichting) bij de uitvoering van haar taak.

Artikel 3: De vereniging tracht haar doel te bereiken door:

- a. jaarlijks één of meer zogenaamde Hoge Veluwe-dagen en/of andere manifestaties te organiseren;
  - b. werkgroepen te vormen tot het bestuderen van flora, fauna; geschiedenis en andere onderwerpen het Park betreffende;
  - c. publicaties te doen verschijnen;
  - d. al wat verder kan bijdragen tot het in artikel 2 genoemde doel (mits niet tredend in de bevoegdheden van de Stichting), met name door het aankweken van een band onder hen, die belangstelling koesteren voor het Park.
-

BESTUUR

D.A. Kramer	- ere-voorzitter
W.H. Borst	- voorzitter
H.C. Haitink	- secretaris Prins Bernhardweg 10, Oosterbeek, telefoon 085-335455
K. Hylarides	- penningmeester
Mr. F.Th. Dijckmeester	- burgemeester van Apeldoorn
Mevr. W. Ebregt-van Riemsdijk	
R. van Gerrevink	
H.C. Klein	
Drs. J.C.H. Oudemans	
Drs. J.A.F. Roelen	- burgemeester van Arnhem
K. Stapel	

Adviseurs:

Ir. C.J. Stefels	- directeur Nationale Park De Hoge Veluwe
Dr. R.W. Oxenaar	- directeur Rijksmuseum Kröller-Müller

Bomenfonds Hoge Veluwe: postgiro 35 34 903 Apeldoorn.

De minimum-contributie bedraagt f 15,— voor gewone leden; voor huisgenoten van leden f 5,—; voor jeugdleden (tot 18 jaar) f 2,50. Organisaties en verenigingen kunnen als zodanig lid worden voor tenminste f 15,— per jaar. 'De Schouw' wordt u gratis toegezonden. Contributies dienen overgemaakt te worden aan de Vereniging 'Vrienden van De Hoge Veluwe', giro 951993 te Otterlo.

Het verenigingsjaar is gelijk aan het kalenderjaar.

Het lidmaatschap van de vereniging geeft geen recht op gratis toegang tot het Park.

VERENIGING 'VRIENDEN VAN DE HOGE VELUWE'

Jaarprogramma 1980

zaterdag 26 januari	Winter Hoge Veluwedag Lezing J.R. Planta: Grofwild op De Hoge Veluwe
zaterdag 2 februari	Winter Jeugd Hoge Veluwedag Causerie S. Broekhuizen: Zoogdieren; rond het leven van langoor en pluimstaart
zaterdag 22 maart en zondag 13 april	Voettochten
zaterdag 1 maart	Voorjaars Hoge Veluwedag Prof. Dr. H. Klomp: Levensgemeenschappen in het bos
zaterdag 26 april	Algemene Ledenvergadering Lezing Dr. E.F. Jacobi: Slimme dieren – domme dieren
zaterdag 3 mei	2e Jeugd Hoge Veluwedag Mevr. B. Eenstroom en mevr. A. Duvigneau: Poppenkast: Gedaantewisselingen (Metamorfozes)
zaterdag 31 mei	1e Zomer Hoge Veluwedag Programma nog nader vast te stellen
zaterdag 13 september	2e Zomer Hoge Veluwedag Programma nog nader vast te stellen
zaterdag 11 oktober	3e Jeugd Hoge Veluwedag Lezing H.C. Klein: Herfstverschijnselen
zaterdag 25 oktober	Herfst Hoge Veluwedag Programma nog nader vast te stellen
dinsdag 30 december	Oudejaarsvoettocht